

Nd.

278. Frumvarp til laga

[117. mál]

um breyting á lögum nr. 42 13. nóv. 1903, um verzlanskrár, firmu og prókúru-umboð.

Flm.: Gunnlaugur Þórðarson.

1. gr.

8. grein laganna orðist svo:

Hver sá, er rekur verzlun (35. gr.), handiðnað eða verksmiðjuíðnað, skal hlýða ákvæðum þeim, er hér fara á eftir, um nafn það, er hann notar við atvinnuna og um undirskrift fyrir hana (firma), enda beri fyrirtækið íslenskt nafn.

2. gr.

Lög þessi öðlast þegar gildi.

Greinargerð.

Síðustu árin hefur Alþingi fylgt þeirri reglu að láta alla erlenda menn, sem öðlast hafa íslenskan ríkisborgararétt, breyta nafni sínu til samræmis við íslenska hefð um nafngiftir. Að sjálfsgöðu má um það deila, hvort sanngjarnt sé að krefjast slíkra nafnbreytinga af mönnum, sem komnir eru til fullorðinsára, því að flestum þykir að sjálfsgöðu vænt um ættarnafn sitt. Væri í því sambandi athugandi, hvort ekki ætti að miða slíkar nafnbreytingar við ákveðið aldurstakmark, láta þær t. d. eingöngu taka til ungmenna innan 21 árs eða afkomenda hinna erlendu manna, sem ríkisborgararétt öðlast.

Þar sem Alþingi er nú svo kröfuhart varðandi mannanöfn (sem eru mörgum manni viðkvæmt mál), mætti ætla, að það fylgdi jafnstrangri reglu til dæmis varðandi nöfn á hvers konar atvinnufyrirtækjum, en svo er þó ekki. Menn geta skirt fyrirtæki hvaða ónefni sem er og meira að segja fengið það lögverndað. Nýlega er t. d. búið að skrá gistihúsið „City Hotel“ í firmaskrá Reykjavíkur, en City er enskt orð, sem þýðir borg og er þó raunar eiginheiti sérstaklega bundið við miðhluta Lundúna. Hins vegar má telja, að orðið hotel hafi eignast þegnrétt í íslensku máli. Þá má og minnast veitingahússins Lido, svo að tvö nærtæk dæmi séu nefnd. Þess má geta, að Lido er baðstaður í Feneyjum. Orðið er ítalskt og merkir sandrif. Næturskemmtistaður í París, sem er viðurkenndur fyrir nektarsýningar, ber einnig þetta nafn.

Fróðlegt væri að fá skrá um öll nöfn íslenskra fyrirtækja, sem lögskráð hafa verið í landinu, en slík heildarskrá er ekki til, og á það ef til vill nokkurn þátt í því, að menn gripa til þess óyndisúrræðis að skíra fyrirtæki sín erlendum nöfnum, af ótta við að baka sér bótaskyldu.

Það er aðkallandi nauðsyn að sporna við þessari öfugþróun og koma í veg fyrir, að íslensk fyrirtæki beri að þarflausu erlend nafnskripi, og er frumvarp þetta flutt í þeim tilgangi.

Það skal tekið fram, að öðru máli gegnir um vörumerki, einkum ef ætlunin er að fletja viðkomandi vöru úr landi.

Frumvarpi þessu fylgir stutt erindi, sem Árni Böðvarsson flutti 13. þ. m. í þætti Ríkisútvarpsins um daglegt mál. Er þar gerð nokkur grein fyrir þessu hvímléiða fyrirbæri.

Fylgiskjal.

Þátturinn um daglegt mál, fluttur af Árna Böðvarssyni í Ríkisútvarpinu 13. febr. 1959.

Í síðasta þætti [þ. e. 10. febr.] var nokkuð rætt um íslensk heiti á nýjum vörum og efnum, sem eru til í verzlunum. Nú skal vikið að öðrum þætti í meðferð kaup-

sýslumanna á móðurmálinu, en hún er vel fallin til mikilla áhrifa, bæði góðra og slæmra, því að þeirra stétt ber oftast ný vöruheiti á borð fyrir almenning samhliða vörunni. En fleira þarf að nefna íslenskum heitum en vöruna eina, og skal ég þegar í upphafi taka fram, að þótt ég tali hér um heiti ákveðinna fyrirtækja, er það gert til að taka almenn dæmi, en ekki til að beina skeytum að fyrirtækjunum sem slíkum.

Við skulum hugsa okkur verzlun, sem selur góða vöru úr nýju efni, og verzlunin velur gott íslenskt heiti á efnið. En sjálf getur verzlunin samt heitið einhverju nafnskripi, ef til vill í höfuðið á einhverri ekki merkilegri útlendri borg — eða kannske tízkublaði, ef um er að ræða tízkuverzlun, íþróttagarpi frá Japan eða Mexíkó, ef í hlut á sportvöruverzlun, og þar fram eftir götunum. Með sömu nafngiftarvenju lægi beint við, að bókaverzlanir væru skírðar í höfuðið á frægum rithöfundum; ein gæti heitið Pasternak eftir skáldinu rússneska, önnur Kazantsakis eftir Grikkjanum, og þannig mætti lengi telja. En allt væri það í samræmi við að nefna verzlanir heitum eins og Moderne, Dior, Barda, eða öðrum útlendum orðum, sem í eyrum almennings hafa enga merkingu, en eru með einhverjum hætti tengd tízku eða tízkuklæðum. Ef kvenfataverzlun er nefnd titli enskra hefðarkvenna, liggur nærri að karlmannafataverzlun væri kölluð Lord (hvort sem framburðurinn ætti að vera „lord“ eða „lo:d“, um það veit ég ekki í slíku tilviki), sem þá mætti ómögulega vera með t-i í staðinn fyrir d-ið; eða ef til vill bara Gentleman.

Nokkrar gamlar og virðulegar verzlanir í höfuðstaðnum heita nafni erlendra stórborga, og er skiljanlegt, að erfitt sé fyrir þær að skipta um, þegar þær hafa unnið sér áhlits undir gamla nafninu. En hitt er víst, að ef verzlun, sem hét t. d. franska borgarheitinu Marseilles, tæki sig til og skipti um nafn einn góðan veðurdag, yrði eftir því tekið, og það væri út af fyrir sig mikil auglýsing fyrir fyrirtækið, ef það tæki upp gott íslenskt orð sem heiti í stað franska Marseilles. Sama yrði að sjálfsögðu upp á teningnum um tízkuverzlanir ýmsar, ef þær köstuðu fyrir borð heitum, sem í rauninni eru óhæf í íslenzku nema sem nafnskripi, er verzlunin hefur fest við sig, og tækju upp gott íslenskt orð í þess stað. Mér flýgur t. d. í hug, að líklega er engin tízkuverzlun í Reykjavík heitin í höfuð Freyju, engin heitir Dísar, Mjöll eða þá Lilja, er ég held væru öll vel til fallin sem heiti á íslenskum tízkuverzlunum, og eru þetta þó vitanlega aðeins fá þeirra orða íslenzkra, er vel mundu sóma sér sem heiti á tízkuverzlunum.

Mörg þau heiti, sem íslenskir verzlunarmenn hafa gefið fyrirtækjum sínum, sýna ljóslega, að sú stétt manna getur ekki síður en aðrar verið fundvís á snjóll heiti, sem fara vel í málinu og hafa samtímis auglýsingagildi fyrir fyrirtækið, þegar reynt var til að gefa fyrirtækinu heiti, sem væri nothæft í íslenzku og samræmdist málinu bæði um hljóðasambönd og beygingu.

Það hefur þó ekki verið reynt — eða þá að hlutaðeigendur hafa hreinlega gefizt upp — þegar menn tóku sig saman og ákváðu að reisa hér hótél, sem bera skyldi heitið City Hotel. Eftir nafninu að dæma virðist því fremur ætlað að hýsa útlendinga en innfædda menn, og kæmi manni þá fyrst í hug, að hann væri horfinn aftur til stríðsáranna, þegar alls kyns fyrirtæki spruttu hér upp með enskum nöfnum og lifðu eingöngu á skiptum við dátana, nöfnum eins og White Star og fleirum. Auk þess mun vera reynsla þeirra, sem kynnt hafa erlendum gistihúsum, að kostir þeirra verða ekki sénil á nöfnunum, og ekki eru líkur til, að samkeppni milli gistihúsa í Reykjavík verði svo mikil fyrst um sinn, að hennar vegna þurfi að velja nýju gistihúsi í höfuðstaðnum heiti úr einhverju öðru máli en íslenzku.